

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1933 kl. 3 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående kristendomsundervisningen i folkskolan.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 156, hava herrar *Sandegård* och *Hellberg* hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning av frågan, i vilken utsträckning ändrade bestämmelser äro påkallade i syfte att åt kristendomsundervisningen i folkskolan trygga den inriktning och ordning statsmakterna genom 1919 års undervisningsplan hava avsett, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet.

Utskottet har inhämtat utlåtande över motionen från skolöverstyrelsen ävensom, efter att hava berett centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening tillfälle att yttra sig i ärendet, från centralstyrelsen fått mottaga det yttrande, vilket jämte ovannämnda utlåtande är såsom bilaga fogat härvid.

Utskottet delar motionärernas mening, att folkskolans kristendomsundervisning bör bedrivas i enlighet med den allmänna undervisningsplanens riktlinjer. Då emellertid av skäl, som skolöverstyrelsen i sitt ovannämnda yttrande närmare angivit, en omfattande utredning på detta område icke synes påkallad, får utskottet avstyrka förevarande motion. Utskottet förväntar emellertid, att Kungl. Maj:t även utan någon framställning från riksdagens sida ingriper mot varje obehörigt åsidosättande av i ämnet gällande bestämmelser samt av grundtankarna i 1919 års undervisningsplan.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 maj 1933.

På utskottets vägnar:

RUBEN WAGNSSON.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Wagnsson*, *Tamm*, *Lundell*, *Sjödahl*, *Per Andersson*, *Karlsson* i *Gillberga*, *Karl A. Johanson* och *Löfvander*.

Bilaga 1.

Till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 17 februari 1933 har Kungl. Maj:t anbefallt skolöverstyrelsen att till utskottet avgiva begärt yttrande över en av herrar Sandegård och Hellberg i första kammaren väckt motion, nr 156, angående kristendomsundervisningen i folkskolan. Med anledning härav får överstyrelsen anföra följande.

Motionärerna utgå i sin framställning från ett särskilt ärende angående kristendomsundervisningen, vilket gjorts till föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Detta ärende är remitterat till överstyrelsen, som för åvägabringande av en allsidig utredning ansett sig böra anmoda vederbörande domkapitel att efter hörande av folkskolestyrelsen i det ifrågavarande skoldistriktet samt vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande i saken. Detta yttrande har ännu icke inkommit till överstyrelsen. Det är uppenbart att överstyrelsen, innan utredningen föreligger, icke kan uttala sig om huruvida vad som i nämnda ärende är eller varder upplyst kan vara ägnat att påkalla några särskilda åtgärder och vilka dessa i så fall borde vara. Detta spörsmål kommer överstyrelsen givetvis att upptaga i sitt blivande yttrande till Kungl. Maj:t. I det följande sysselsätter sig överstyrelsen därför endast med vad motionärerna i övrigt hava anfört.

Motionärerna giva ett bestämt erkännande åt den läggning av kristendomsundervisningen, som angives i 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor, och de mena, att kungl. kungörelsen den 6 december 1929 (nr 370) om ändrad lydelse av anvisningarna till kursplanen för ämnet kristendoms-kunskap i kungl. kungörelsen angående undervisningsplan för rikets folkskolor den 31 oktober 1919 (nr 880) icke medfört några större förändringar. De anse därför att undervisningsplanen i sin principiella uppläggning och utformning av kristendomsundervisningen utgör en god grund att bygga vidare på vid en fortsatt utveckling av kristendomsundervisningen. De hålla dock före, att ytterligare garantier borde skapas för att undervisningen verkligen bedrivs i undervisningsplanens anda och syfte.

Undervisningens karaktär kommer givetvis att alltid i väsentlig mån bero av den enskilde läraren och präglas av hans personlighet. Detta gäller ej minst om kristendomsundervisningen. Motionärerna erkänna också, att en viss rörelsefrihet bör medgivas vid undervisningen. Givetvis har läraren att rätta sig efter fastställda tim- och kursplaner och att tillbörligt beakta anvisningarna i undervisningsplanen, bland dem också den, som avser hänsyn till hemmens olika uppfattning i religiösa frågor, vilken anvisning av motionärerna särskilt omnämnas. Det är klart, att läraren därför skall eftersträva största möjliga objektivitet i undervisningen. Motionärerna synas också mena, att folkskolans lärare i stort sett samvetsgrant fullgöra sin uppgift i förevarande hänseende. Överstyrelsen kan även instämma med motionärerna däri, att resultatet i väsentlig mån beror på lärarutbildningen. Överstyrelsen vill härutinnan erinra om att kristendomsundervisningen vid våra folkskoleseminarier blivit helt om-lagd genom den undervisningsplan för dessa läroanstalter, som tillämpas från och med höstterminen 1914. Ett mycket stort antal av de nu i folkskolan tjänstgörande lärarna hava fått del av denna förbättrade undervisning. Man har här-

vidlag att märka, icke blott att den nya undervisningsplanen för seminarierna nu varit i tillämpning ett väsentligt antal år utan även att under denna tid — särskilt under de första åren av 1920-talet — årligen utexaminerats ett större antal lärare än under gångna tider. Med varje år växer ju också antalet lärare, som erhållit sin undervisning enligt den nya undervisningsplanen. Det är också ett känt förhållande, att folkskolans lärare flitigt arbeta på sin fortsatta utbildning, och detta gäller säkerligen också kristendomsämnet. Den rikliga litteraturen på området studeras, och kristendomsundervisningens ändamåls-enliga anordning är ett spörsmål, som ofta diskuteras på lärarmöten av olika slag samt i facktidsskrifter och facktidningar. Fortbildningskurser i ämnet äro också flitigt besökta. Tyvärr har det anslag, som förut satt överstyrelsen i stånd att understödja dessa kurser, av statsfinansiella skäl indragits.

Överstyrelsen vill emellertid icke giva uttryck åt den meningen, att icke brister i fråga om folkskolans kristendomsundervisning skulle vara för handen eller att garantier för efterlevnad av gällande föreskrifter på området icke skulle vara behöfliga. Att genom mera i detalj reglerande författningsbestäm-melser än dem vi redan äga kunna åstadkomma en i alla avseenden tillfreds-ställande läggning av folkskolans kristendomsundervisning torde emellertid knappast vara möjligt.

Mera fog hava givetvis motionärerna för den tanken, att om större stadga i fråga om folkskolans kristendomsundervisning skall kunna erhållas, »lärobok är nödvändig». Det är ej riktigt klart, vad som här åsyftas med ordet lärobok. Kristendomsämnet omfattar flera olika grenar, och för var och en av dessa krävas olika läroböcker. Vid bibelläsningen, som utgör kristendomsundervisningens huvudmoment, användes bibeln eller också en särskild textbok, vid psalmläsningen psalmboken, vid behandlingen av berättelser och bilder ur kyrkans historia en härför lämplig lärobok, varjämte — såsom motionärerna erinra — i samband med behandlingen av reformationen Luthers lilla katekes läses. Det är emellertid möjligt, att motionärerna särskilt åsyfta en lärobok för den sammanfattande framställningen av den kristna tros- och livsåskådningen, enär frågan om en dylik lärobok varit föremål för särskild uppmärksamhet. Överstyrelsen har för kort tid sedan haft att till andra kammarens första tillfälliga utskott avgiva utlåtande angående en annan riksdagsmotion, vari bland annat yrkades, att föreskrift måtte givas därom, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skall användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen. På anförda skäl har överstyrelsen ansett sig böra avstyrka detta yrkande. Visserligen innebar den ursprungliga formuleringen av en bland undervisningsplanens anvisningar en tydlig rekommendation, att vid behandlingen av nu ifrågavarande kursmoment lärobok icke borde användas. Detta förhållande har emellertid ändrats genom kungl. kungörelser 1921 och 1929, och numera finnes intet hinder för användning av lärobok även vid denna gren av kristendomsundervisningen. Överstyrelsen är för sin del av den meningen, att även i detta fall lärobok bör förekomma. Tillgång på läroböcker på området finnes också. Överstyrelsen vill här erinra om att för antagande av läroböcker i kristendoms-kunskap finnes i kungl. kungörelsen nr 259/1920 särskild ordning föreskriven. Ingen annan bok får antagas än sådan, som efter av särskilda granskningsmän verkställd granskning blivit av överstyrelsen godkänd. Detta gäller också om läroböcker, som avse sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen, och det är överstyrelsens plikt att tillse, att lärobok, som godkännes, ansluter sig till kursplanen med anvisningar. Härigenom torde finnas garanti för att inga läroböcker för mera-nämnda kursmoment, vilka skulle stå i strid mot undervisningsplanens anda och mening, skulle kunna komma till användning i folkskolan. För närvarande finnas 17 sådana godkända läroböcker, som det nu närmast gäller, att välja på.

Att det visat sig svårt att på detta område få böcker, som i alla avseenden äro tillfredsställande, visar, huru vansklig uppgiften är. Bland annat av denna orsak har överstyrelsen icke funnit det lämpligt och knappast möjligt att söka få till stånd en lärobok för ifrågasvarande sammanfattning, som skulle kunna anbefallas såsom den enda tillåtna. Någon önskan i sistnämnda hänseende synes icke heller kunna utläsas ur motionärernas framställning.

En annan åtgärd, som av motionärerna antydes, skulle vara, att åt de lokala kursplaner för ämnet, som fastställas för de särskilda skoldistrikten, gäves ett något så när likartat innehåll.

Enligt promulgationskungörelsen till folkskolans undervisningsplan skola vid uppgörandet och fastställandet av den läroplan, som skall tillhöra varje skoldistrikts reglemente, de i undervisningsplanen ingående timplanerna tjäna till efterrättelse, kursplanerna däremot till huvudsaklig ledning. Detta gäller såväl kristendomsämnet som folkskolans övriga ämnen. Den lokala skolstyrelsen skall alltså, då den efter hörande av lärarpersonalen uppgör förslag till läroplan för kristendomsundervisningen, låta den allmänna undervisningsplanens principer och innehåll på området i allt huvudsakligt vara bestämmande. Förslaget skall sedan granskas av vederbörande folkskolinspektör och fastställas av vederbörande domkapitel, och det är uppenbarligen både folkskolinspektörens och domkapitlets plikt att tillse, att den lokala läroplanens innehåll icke kommer att stå i strid mot den allmänna undervisningsplanens anda och syfte. Skulle domkapitlet vid sin prövning finna sig icke kunna godkänna av folkskolinspektören gjort yrkande, skall ärendet hänskjutas till skolöverstyrelsen för avgörande. Det är tydligt, att man, så långt det genom författningsbestämmelser är möjligt, sökt sörja för att undervisningsplanens principer bliva tillgodosedda i de lokala kursplanerna. Anordningen med dylika kursplaner är givetvis betingad av de stora olikheter, som vårt vidsträckta land företer, även då det gäller förutsättningarna för en ändamålsenlig läggning av folkskolans undervisning. Denna anordning, som tydligen står i god överensstämmelse med den kommunala självstyrelsens princip, tillämpas i fråga om alla folkskolans ämnen, och det torde icke vara lämpligt att i detta hänseende giva en särskild undantagsställning åt kristendomsämnet.

Om man ville, såsom motionärerna förorda, giva åt de lokala kursplanerna för kristendomsundervisningen ett något så när likartat innehåll, torde detta icke kunna vinnas på annat sätt än att antingen de lokala kursplanerna bleve fastställda av central myndighet eller ock att innehållet i dessa planer bestämt angäves av sådan myndighet. Skulle planerna fastställas av central myndighet, finge väl uppdraget härutinnan överlämnas åt skolöverstyrelsen, som redan har att i vissa fall stadfästa läroplaner för särskilda skoldistrikt. Detta fastställande kunde dock icke begränsas till kursplanerna i kristendomskunskap. Kursplanerna äro beroende av timplanerna, och vid dessas fastställande måste hänsyn tagas till alla skolans ämnen. Det bleve därför säkerligen nödvändigt att helt överflytta fastställandet av läroplanerna till överstyrelsen. Då det finnes inemot 2,500 skoldistrikt i riket, måste en sådan överflyttning medföra en väsentlig ökning i överstyrelsens arbetsbörda och därför kräva åtminstone en tillfällig utökning av överstyrelsens arbetskrafter. Skulle däremot nya bestämmelser angående de lokala läroplanernas innehåll utfärdas, finge detta givetvis ske genom Kungl. Maj:it, men därmed vore man inne på den vidlyftiga frågan om en revision av folkskolans undervisningsplan, ty man kunde ju ej gärna tänka sig, att det utfärdades två olika slag av tim- och kursplaner med allmän karaktär. Om en ingripande revision skulle företagas, torde den böra avse icke blott kristendomsämnet utan jämväl övriga ämnen. Att igångsätta ett så omfattande arbete endast på grund av de förhållanden, som i motionen beröras, synes näppeligen kunna ifrågasättas.

Överstyrelsen anser sig också med några ord böra erinra om den kontroll, som utövas över folkskolans undervisning.

Enligt sin instruktion har skolöverstyrelsen att utöva tillsyn över undervisningen i folkskolorna. Det är tydligt, att denna tillsyn alls icke kan bliva ingående, då det gäller de särskilda skolorna. På grund av sina göromål inom överstyrelsen kunna dennas medlemmar icke i någon nämnvärd utsträckning göra besök i de olika skoldistrikten. Därtill kommer, att överstyrelsens anslag för tjänsteresor blivit starkt begränsat. Emellertid har överstyrelsen vid upprepade tillfällen genom personligt besök av någon bland sina medlemmar undersökt förhållandena vid särskilda skolor, då sådant funnits av förhållandena påkallat.

Enligt § 65 i folkskolestadgan åligger det biskopen och domkapitlet i varje stift att hava en sorgfällig uppsikt över anstalterna för folkundervisningen samt vaka över deras ledning och utveckling till uppfyllande av deras viktiga bestämmelse. Av domkapitlets medlemmar torde i regel endast biskopen göra besök i de särskilda skolorna. Dessa besök ske vanligen i samband med visitationer.

Den statliga tillsynen över folkskolornas undervisning sker dock huvudsakligen genom folkskolinspektörerna. Vid sina inspektioner skola dessa givetvis taga kännedom även om kristendomsundervisningen och övervaka, att denna bedrivs i enlighet med gällande föreskrifter. Även om en folkskolinspektörs möjligheter att kontrollera undervisningen på grund av, att hans inspektionsbesök endast jämförelsevis sällan kunna återkomma, icke få överskattas, bör han dock vid sina besök kunna uträtta åtskilligt i detta hänseende, icke minst genom samtal med lärarna. Har han anledning befara, att missförhållanden i någon skola äro för handen, bör han givetvis särskilt besöka denna. Även vid sin granskning av reglementsförslag har han, såsom förut framhållits, tillfälle att verka för en riktig läggning av kristendomsundervisningen.

Den närmaste tillsynen över folkskolans undervisning måste emellertid tillkomma skolmyndigheterna i skoldistriktet: skolråd och folkskolestyrelser. Detta sammanhänger med att folkskolan egentligen är en kommunal institution men också därmed, att en mera detaljerad kontroll endast kan utövas av en lokal myndighet. Det torde icke kunna förnekas, att ibland åtskilligt brister i denna lokala kontroll. Endast undantagsvis torde dock inträffa, att skolans lokala styrelser avsiktligt åsidosätta gällande författningsföreskrifter, och de äro i allmänhet villiga att följa de anvisningar för missförhållandenas rättande, som lämnas exempelvis av folkskolinspektörerna. Ett och annat fall av tredska kan väl ändock förekomma. För skoldistriktet kan detta emellertid, om skolan icke är anordnad i enlighet med gällande föreskrifter, medföra den påföljden, att sökt statsbidrag till avlöning av lärare icke erhålles. Det har också inträffat, att ett skoldistrikt, som icke anordnat sin kristendomsundervisning i överensstämmelse med för distriktet gällande läroplan, gått miste om sökt statsbidrag.

Överstyrelsen har i det föregående med anledning av den föreliggande motionen framlagt några synpunkter angående folkskolans kristendomsundervisning och kontrollen av densamma. Med vad som sålunda anförts har överstyrelsen, såsom av det sagda torde framgå, icke velat vända sig mot den strävan, som kommit till uttryck i motionärernas framställning. Tvärt om delar överstyrelsen motionärernas mening, att folkskolans kristendomsundervisning bör bedrivas i enlighet med den allmänna undervisningsplanens riktlinjer, både därför att dessa enligt överstyrelsens uppfattning såväl sakligt som pedagogiskt sett äro väl motiverade och därför att gällande föreskrifter böra efterlevas. Överstyrelsen kan dock icke finna, att en särskild omfattande utredning på ifrågavarande område är av behovet påkallad. De önskemål motio-

närerna framställa synas i allt väsentligt kunna tillgodoses inom de förefintliga förhållandenas ram. Det torde ej heller — såsom överstyrelsen förut betonat — vara möjligt eller ens önskvärt att genom nya strängare författningsbestämmelser tillskapa en ensartad kristendomsundervisning i alla landets folkskolor.

Med hänsyn till nu anförda olika omständigheter finner överstyrelsen, att tillräckligt stöd för föranstaltandet av den i motionen begärda utredningen icke förebragts, och anser sig därför böra avstyrka densamma.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Bruce, föredragande, samt undervisningsråden Nylund och Almkvist.

Stockholm den 13 mars 1933.

OTTO HOLMDAHL.

N. O. BRUCE.

| *Axel Berlin.*

Bilaga 2.

Till första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan tillfälle beretts centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollära-förening att inkomma med utlåtande över den i första kammaren av herrar Karl Sandegård och Mauritz Hellberg väckta motionen nr 156 om utredning och förslag angående kristendomsundervisningen i folkskolan, får centralstyrelsen i ärendet anföra följande.

Då genom kungl. kungörelse den 6 december år 1929 förändringar vidtogos i 1919 års undervisningsplan i fråga om kristendomsundervisningen i folkskolan, uttalade sig landets lärarsammanslutningar emot en dylik förändring, och centralstyrelsen finner sig fortfarande ha goda skäl för denna då uttalade mening.

De farhågor, som då framfördes i riksdagen av ledamöterna i centralstyrelsen Värner Rydén, J. P. Johansson och Ruben Wagnsson angående skärpta motsättningar i fråga om kristendomsundervisningen som följd av de nya bestämmelserna samt om dessas obehöriga utnyttjande till åsidosättande av andras rätt samt till ej avsedd katekesutanläsning, hava tyvärr visat sig grundade.

Bestämmelserna i 1919 års undervisningsplan att vid undervisningen bör visas en vidhärtad fördragsamhet mot olika tänkande eller att undervisningen bör ordnas så, att den icke kommer i strid med det nutida samhällets krav på tankefrihet för de olika individerna, anser centralstyrelsen vara för nämnda undervisning så fundamentala, att ett frånträdande av dessa riktlinjer måste äventyra en för nämnda undervisning lyckosam fortgång. Ett avgjort frånträdande av dessa grundlinjer har tydligen skett i det av motionärerna påtalade exemplet. Skulle dessa exempel vinna efterföljd i ökad utsträckning, kommer

detta ej endast att skärpa striderna om kristendomsundervisningen utan även att aktualisera frågan om kristendomsämnets vara eller icke vara i de offentliga undervisningsanstalterna.

Skulle det därför visa sig, att man ej med nuvarande bestämmelser kan hindra ett skoldistrikt att på ett så flagrant sätt, som här förekommit, åsidosätta undervisningsplanens grundsatser, bör ändring eller förtydligande av bestämmelserna ske eller eventuellt kungörelsen av den 6 december 1929 upphävas.

I detta ärendes behandling har herr Ruben Wagnsson icke deltagit.
Stockholm den 31 mars 1933.

Å centralstyrelsens för Sveriges allmänna
folkskolläraryörening vägnar:

MARTIN LIANDER.

Vice ordförande.

/ *Gustav Storgård.*
